Jan Dobrowolski

Suomalainen Pietari musiikissa

Suomalaisia musiikin taitajia
Pietarissa autonomian aikana
1809–1917

Jan Dobrowolski

Suomalainen Pietari musiikissa

Suomalaisia musiikin taitajia Pietarissa autonomian aikana 1809–1917

© 2020 Jan Dobrowolski

Hollola 2020

Kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-3875-7

Lukijalle

Tämä omakustannejulkaisu – pitäisiköhän sitä kutsua nimikokoelmaksi kaikkine niihin kuuluvine ihmistarinoineen – ei ole tieteellinen tutkimus musiikkihistorian tai musikologian alalla, vaan lähinnä kansanomainen tietosanakirja. Tämän kaltaista julkaisua en ole ennen kirjoittanut. Sanomattakin on selvää, mutta sanottakoon se silti: kirjan tekijä itse, eikä kukaan muu, on vastuussa joka sanasta sekä kaikista virheistä ja väärinymmäryksistä, joita kirjassa väistämättä esiintyy. Olen saanut tätä kirjaa varten runsaasti alkuperäistä aineistoa asuessani vuosina 1973–75 Leningradissa ja tutkiessani erilaisia tietolähteitä, kesät talvet paikallisissa musiikkilaitoksissa istuen. Kirjoitin tätä tutkielmaa leipätyöni ohella. Siitä johtuen keräämäni materiaalin kokoaminen yhdeksi kokonaisuudeksi vei minulta vuosia, jopa vuosikymmeniä. Lopputulos on näiden kansien välissä. Quod feci, feci.
Termeistä Preludi – Canto boreale – Divertimento – Coda muodostuu neliosainen verbaalisinfonia, joka hienoisen paatoksellisuuden värittämänä soi suomalaisen perinnön muistolle eilispäivän pietarilaisessa musiikissa.

Erikoiskiitos kuuluu suomalaisille tutkijoille, professori Eero Tarastille, joka on antanut idean kirjan tekemiseen, ja dosentti Hannu Takalalle, joka sai minut tarttumaan jälleen kerran tähän aiheeseen monien vuosien epäröinnin jälkeen.
Samoin haluan osoittaa lämpimät kiitokseni silloisen Leningradin kaupunginkirjaston, Mariinski-teatterin arkiston ja Leningradin konservatorion työntekijöille. Heitä haastateltuani olen saanut paljon arvokasta tietoa tämän kirjan luomisprosessiin.
Suurkiitos tuesta, kärsivällisyydestä ja kaikenlaisesta avusta kuuluu kirjan oikolukijalle Titta Rengille.

Kansikuva: Aleksanterin pylvään enkeli seuraa korkeuksistaan Talvipalatsin aukion rauhallista elämää. Valokuvaajana venäläisen fotografiikan pioneeri Carl Bulla (1855-1929). Tämä kuten kirjan muut mustavalkoiset kuvat ovat saman henkilön ottamia.

Teoksen osittainenkin lainaaminen ja kopioiminen on tekijänoikeuslain nojalla kielletty ilman kirjoittajan lupaa.
Copyright Suomessa Jan Dobrowolski

Sisällys

Preludi **5**
1. Alkusanat 6
2. Lähdeaineistosta 11
3. Vanhan Pietarin musiikkikulttuuri 14
4. Suomalainen Pietari eli Finskij Pietierburg 18

Canto boreale **36**
1. Suomalaisten taiteilijoiden musiikilliset yhteydet Pietariin aakkosjärjestyksessä 38
2. Suomalaisia musiikin taitajia Pietarissa 1809–1917 41
3. Suomalaisia musiikin taitajia Pietarissa 1809–1917 kronologisesti 107

Divertimento **125**
1. Pietarin väestön jakauma 126
2. Kuriositeetit 127
3. Hjalmar Freyn oopperaroolit 130

Coda **136**
1. Historiallista taustaa 137
2. Karttoja ja valokuvia 139
3. Kirjallisuus ja lähteet 143
4. Tekijästä 150

© Alex Fedorov, Wikimedia Commons

Tämä upeasti entisöity kirkkorakennus sijaitsee osoitteessa Iso Tallikatu 8. Avoimen pääoven yläpuolella on jälleen seuraava teksti:

Inkerin suomalais- luterilaisen kirkon

Pyhän Marian seurakunta

Preludi

1. Alkusanat 6
2. Lähdeaineistosta 11
3. Vanhan Pietarin musiikkikulttuuri 14
4. Suomalainen Pietari eli Finskij Pietierburg 18

Pietari on ollut kautta vuosisatojen tärkeä kaupunki suomalaisille. Meidän aikanamme sen merkitys on jälleen korostumassa. Kaupungin historian varhaisvaiheeseen liittyy luterilaisen suomalaisruotsalaisen siirtokunnan, alun perin seurakunnan, perustaminen Katariina Suuren toimesta.

Professori Max Engmanin laatima laaja, peräti 650-sivuinen teos **Pietarinsuomalaiset**, antaa varsin kattavan kuvan aiheesta.

Osallistuessani lukuvuonna 1985–86 Helsingin yliopistossa pidettyihin historianluentoihin merkitsin muistiin tällaiset tiedot:
Pietarin perustamisen jälkeen kaupungista muodostui voimakas imupiste, kun sinne muutti muun muassa itäisen Suomen alueelta paljon väkeä. Kaupungin asukasmäärät kasvoivat 1800-luvun alun 335 000:sta, seuraavan vuosisadan alkuun mennessä 1 200 000:een. Helsingissä vastaavat luvut olivat 3 500 ja 90 000. Pietarissa suomalaisten lukumäärä kasvoi tuona ajanjaksona 3 000:sta 24 000:een luennoitsijan mukaan. Ennen lokakuun vallankumousta väkiluku pieneni kuitenkin 17 000:een. Parhaimpina aikoina kaupunki oli 1800-luvun puolivälin jälkeen yksi suurimmista suomalaisista asutuskeskuksista, ”*savolaisten Ameriikka*”.
Tullipolitiikan muuttuessa 1863–69 Suomen vienti Venäjälle parani ja Pietari tarjosi melkein rajattomat vientimahdollisuudet.

1. Alkusanat

Teema *”suomalaisten musiikkitoiminta Pietarissa Suomen autonomian aikana”* kattaa sekä ajallisesti että aiheiltaan melko laajan alueen. Kronologisesti jakson aloittaa 1809 solmittu Haminan rauha ja päättää Suomen itsenäistyminen 1917.

Ajankohdasta 1800–1914 puheenolleen todettakoon, että jotkut tuon ajan venäläiset tutkijat nimittävät sitä ”vallankumousta edeltäneeksi Venäjäksi” *(dorevolutsjonnaja Rossija)* tai ”vuosisadan vaihteen Venäjäksi” *(Rossija XIX natsalo XX-go stoletija)*. Näin tekee venäläinen musikologi ja musiikkikriitikko Boris V. Asafiev (1884–1949) kirjassaan *Russkaja muzyka XIX i natsalo XX vieka, Leningrad, 1979. (Асафьев Б. В. Русская музыка: XIX и начало XX века. Л., 1979)*
Tämän näkemyksen mukaan koko 1800-luku, mukaanlukien seuraavan vuosisadan alku, muodostavat kulttuurisessa mielessä melko yhtenäisen ajanjakson. Venäjän alueella tämä merkitsi tasaista kehitystä aina vuoteen 1913 asti. Maan teollistuminen ja yhteiskunnallinen kehitys etenivät rinta rinnan samassa tahdissa kuin valtameren toisella puolella, Yhdysvalloissa, jollei jopa dynaamisemmin ja nopeammin. Näin ainakin väittää asiasta neuvostoajan toisinajattelija B.L. Brazol julkaisussaan *Imperaattori Nikolai II:n hallintokausi lukuina ja faktoina* (брошюра *Царствование императора Николая II в 1894–1917 гг. в цифрах и фактах. Автор: Бразоль Б.Л. Издательство: "Полымя", Нью-Йорк 1958).* Tämä internetissä oleva lähde on kommentaattorien mielestä epäluotettava.

Musiikin historiassa edellä mainittu vuosisadan vaihde ei merkinnytkään sen suurempaa käännekohtaa kuin edellisten vuosikymmenten vaihtumiset. Nimenomaan Pietarin kohdalla voitaneen ajanjaksoa 1808–1914 pitää yhtenäisenä epookkina; vasta vuoden 1917 jälkeen alkaa ”uusi vuosisata”.

Pietarin suomalaisten musiikkihenkilöiden luettelossa ovat sekä vakinaisesti siellä asuneet että kaupungissa tilapäisesti käyneet, opiskelleet, konsertoineet, pedagogista työtä tehneet ja musiikkitoimintaa muutenkin harrastaneet ihmiset.

Millainen oli näiden henkilöiden rooli Pietarin musiikkelämässä, millaisena venäläiset kollegat ja kulttuuriyhteisö ovat heidät nähneet, miten kahdenpuoliset vuorovaikutukset tapahtuivat, mitä otettiin vastaan hyvänä ja mitä omaa on ojennettu vastavuoroisesti – kaikki nämä kysymykset ovat olleet tähän asti tutkimatonta historiaa. Siitä huolimatta ajanjakso lienee kaikin puolin olennainen ja tärkeä suomalaisen musiikkielämän kehityksessä, onhan 108 vuotta kestänyt autonomian aika jättänyt pysyvän leiman maamme historiaan.
Musiikilliset siteet ovat olleet koko tuon ajan ilmeisiä, toisinaan voimakkaampia, toisinaan heikompia, kuitenkin monin tavoin mieleenkiintoisia ja hedelmällisiä.

Huolimatta nykyajan vilkkaasta yhteistyöstä ja Pietarin läheisestä sijainnista ei kirjassani käsiteltyä aihepiiriä ole juurikaan tutkittu suomalaisessa musiikkitieteessä.
Hajanaisia ja lähinnä kaunokirjallisuuteen kuuluvia tietoja löytyy sieltä täältä erilaisista muistelman kaltaisista lähteistä ja joidenkin taiteilijoiden elämäkerroista. Tällaisen materiaalin perusteella olen pyrkinyt kokoamaan kirjassani eheämpää kokonaisuutta suomalaisten musiikkitoiminnasta Pietarissa.
Maiden välistä kulttuurivaihtoa kesti kuitenkin koko autonomian ajan ja suomalaisilla musiikkitaiteilijoilla oli hovikaupungissa oma kiistaton osuutensa musiikkikulttuurin monipuolisuuteen.
Kävi joskus jopa niin, että monien tuon ajan kansainvälisestikin kuuluisien ja juhlittujen taiteilijoiden nimet peittyivät pääkaupungin kiehuvan musiikkielämän pyörteisiin.
Lisäksi on olemassa venäläinen hakuteos: Vähemmän tunnetut pietarilaiset taiteilijat (ven. *Менее известные артисты Петербурга).* Siihen merkittiin nimensä mukaisesti melko tarkasti

myös vähemmän tunnettuja artisteja musiikin alalta. Nuori Suomi oli ollut harvemmin omaa kulttuuriaan muualle levittävä maa. Pikemminkin kulttuuri-innovaatiot virtasivat tänne muualta.

Mukava yllätys oli löytää Alma Fohstömin pikkumonografia *Alma Evelina Fostrem de Rode* vuodelta 1891. Brosyyrin nimi alkuperäisessä muodossa on *Эвелина Альма Фострем де Роде: Биогр. очерк и отзывы прессы. - Казань: тип. В.М. Ключникова, 1890.* Samasta julkaisusta ilmestyi vuotta myöhemmin toinen täydennetty painos.
Suomalaisille tietenkin kaikki jäljet, joita taiteilijamme ovat jättäneet pietarilaiseen musiikkikulttuuriin, ovat osa omaa musiikkiperintöämme ja siksi varsin merkityksellisiä.

Pietari – monikansallinen pääkaupunki

Pietari, virallisesti Sankt-Peterburg, venäjäksi *Санкт-Петербург*, kutsumanimeltään Piter eli *Питер*, vuosina 1914 – 24 Petrograd ja 1924–91 Leningrad), on yli viiden miljoonan asukkaan metropoli Venäjällä. Se on maan toiseksi suurin ja maailman pohjoisin suurkaupunki. Pietari perustettiin kaupungiksi 16.5.1703, mutta alueella on asunut jo ennen tätäkin ajankohtaa inkeriläisiä ja muita suomensukuisia heimoja. Kaupungin perustamista varten rakennettiin Nevan suistoon Jänissaarelle, Pietari-Paavalin linnoitus. Rakentamisvaiheessa ulkomaalaisten työntekijöiden läsnäolo seudulla vakiintui.
Myöhemmin linnakkeen saneeraamisen ja Aleksanteri Nevskin pääluostarin eli *lavran* rakennuksen suunnittelusta vastasi italialainen arkkitehti Domenico Trezzini (1670–1734).

Pietari oli yhtäjaksoisesti Venäjän pääkaupunkina 206 vuotta, 1712–1918. Vuonna 1914 nimi muutettiin Petrogradiksi ja sellaisena se säilyi vuoteen 1924 asti, jolloin nimeksi tuli Leningrad. Vuonna 1991 kesäkuun 12. päivänä suoritetussa kansanäänestyksessa kaupungin asukkaiden enemmistö oli toivonut

historiallisen nimen palauttamista, mikä toteutuikin myöhemmin vuonna 1991.
Kaupungin paikalla sijaitsi jo 1600-luvulla Nyen-niminen kauppapaikka, jonka oli perustanut viipurilainen Antonius Bröijer. Nimi Nyen viittaa Nevaan. Lähialueella oli lukuisia suomalaisia ja inkeriläisiä kyliä. Vuosisadan loppupuolella tsaari Pietari I:n sotajoukot valloittivat Nyenskantsin eli Nevanlinnan linnoituksen ja 1703 paikalle perustettiin kaupunki, jolle annettiin nimi apostoli Pietarin mukaan. Entisen Nyenskantsin linnoituksen paikalla sijaitsee nykyään muistomerkki.

St. Petersburgin historian monipuolinen asiantuntija Boleslav Pukinskij raportoi kirjassaan:
Nykyisen Pietarin alueella on Neva-joen suistossa 42 saarta. Kaupungin halki virtaa 86 jokea, puroa, sivuvirtaa ja kanavaa. Kautta historian asukkaiden yhtenä kiusana on ollut Suomenlahdelta tulevat tulvat. Tuhoisin tulva tapahtui 7.11. 1824, jolloin vesi nousi 410 cm yli tavallisen tason. Bolsaja Morskaja kadulla talossa nro 33 on muistolaatta tapahtumasta.

Vuonna 1815 Pietarissa oli 431 katua, vuoteen 1903 mennessä niiden määrä oli kasvanut jo 681:een. Tsaaritar Jekaterina II:n vuonna 1768 antaman asetuksen mukaan katujen nimet merkittiin venäjän ja saksan kielellä. Lain ja ajan vaatimukset huomioon ottaen kaupunki pidettiin melko siistinä. Esimerkiksi 1800-luvun alusta vuoteen 1865 laki kielsi tupakan polton julkisissa paikoissa ja kaduilla sylkemisen. (*Pukinskij 1981*)

Täällä ”Pohjolan Venetsiassa” oli siltoja vuonna 1837 kaikkiaan 151 ja seuraavan vuosisadan alussa niitä oli jo 174. Ensimmäinen silta Nevajoen yli, Blagovjescenskij most *(Благовéщенский мост)* rakennettiin puolalaisen insinööri Stanisław Kierbedzin suunnitelman mukaan. Silta avattiin 1850.

Venäjä oli tuohon aikaan ehkä maailman nopeimmin kehittyvä maa, mikäli on uskominen myöhemmän ajan neuvostolehdistön

kirjoituksia. Kaksikymmentä vuotta ennen lokakuun vallankumousta siellä oli jopa 42 prosenttia ulkomaista pääomaa ja tulevaisuuden näkymät olivat hyvin valoisia.
Vuonna 1861 suoritetun, muuttoliikettä säätelevän lain uudistamisen jälkeen Pietarin väkiluku kasvoi nopeasti. Kasvu tapahtui sekä rajun teollistumisen myötä että köyhien talonpoikien siirtyessä työn perässä runsain joukoin maaseudulta pääkaupunkiin. Asukasluku 1860-luvulla saavutti määrän 496 656, kasvaen sen jälkeen vuosittain noin 19 000:lla. Vuosisadan päättyessä Pietari oli Euroopan metropoleista väkiluvultaan neljänneksi suurin Lontoon, Pariisin ja Konstantinopolin jälkeen. *(Pukinskij 1981)*

Vuonna 1917 asukasluku oli 2 500 000. Suomalaisväestöä oli autonomian ajan päättyessä kaupungissa huippuvuosistaan jäljellä enää kolmannes eli noin 18 000.

Pietarilainen 1800-luvun yläluokka oli hyvin kosmopoliittista.
Monikansallisuutensa johdosta Pietaria kuvailtiin viimevuosisadalla eräänlaiseksi ”ei venäläiseksi*” (не русский)* jopa ”saksalaiseksi” kaupungiksi. Kuriositeettina mainittakoon, että Pietarin musiikielämä, opetus mukaanluettuna, oli tuohon aikaan lähes kokonaan saksalaisten hallussa. Moskovan metropoli oli sen rinnalla jotenkin kansallisesti yhtenäisempi.
Pietari oli jo ennen rautateiden aikakautta koko Venäjän sekä hallinnollinen että kulttuuristaloudellinen keskus. Kaupunki oli alusta lähtien varsin kansainvälinen ja monikulttuurinen. Suomalainen, virolainen, inkeriläinen palvelusväki, saksalaiset sekä balttialaiset käsityöläiset ja kauppiaat, ranskaa ja saksaa puhuva yläluokka kertovat, että Pietari edusti vain osittain venäläisyyttä. Monikansallisuuteen voi perehtyä tutustumalla Pietarin väestön jakaumasta kertovaan taulukkoon, joka löytyy tämän kirjan *Divertimento*-jaksosta.

Venäläisen historioitsijan ja etnografin Natalia Vasiljevna Juhnievan toimittamassa tutkielmassa todetaan seuaavaa:

Hatunnosto suomalaisille musiikin taitajille

Lähes seitsemänkymmentä suomalaista musiikin taitajaa on antanut oman merkittävän osuutensa Venäjän keisarikunnan pääkaupungin, Pietarin musiikkielämään autonomian vuosina 1809 – 1917.

Suomalainen Pietari musiikissa... - Että mitä?! - Suomalainen musiikkiväki vaikutti pietarilaiseen kulttuurielämään yli sadan vuoden ajan? Sehän on ihan päivän selvää, että juuri sieltä on Suuriruhtinaskunnan puolelle, Helsinkiin ynnä muihin kaupunkeihin, tullut venäläisiä artisteja, orkestereita ja sävellettyä musiikkia!

Tottahan toki, näin on ollut, mutta toisaalta...

Hollolainen musiikin moniottelija, Jan Dobrowolski on koonnut yhteen kymmeniä suomalaisia musiikin taitajia, jotka ovat olleet kosketuksissa itänaapurin metropoliin autonomian aikana. Runsaslukuisissa artikkeleissa kerrotaan yksityiskohtaisesti musiikkisuomalaisten vaiheista Nevan kaupungissa vuosina 1809 - 1917. Osalla heistä kosketus jäi pintapuoliseksi, toiset viihtyivät kauemmin ja jotkut kokivat siellä jopa työuransa huippuhetket.

Moni taviskin tietää Sibeliuksen, Kuulan tai de Godzinskin, mutta harva myöntänee kuulleensa nimistä Fohström, Frey tai Putro. Tämän kirjan tehtävänä on kertoa kotimaiselle lukijakunnalle edellä mainituista ja monista muistakin suomalaisista, eilispäivän musiikin taitajista. Kunnioittakaamme kulttuuriperintöämme - tehkäämme yhdessä musiikkimatka vanhaan suomalaiseen Pietariin!

BoD

9 789528 038757

ISBN: 978-952-80-3875-7